

שחסרה להם, בידוע שהתוכחה תקלע יותר אל המטרה אם תיאמר בשעה זו [ואעפ"כ נתעלמה ממנו הלכה, כי נתעוררה בו באותה שעה גם מידת יהירות במידת מה] (שיעורי דעת ב, פג [מהדורה חדשה]).

שָׁכַח וְלֹא הֵבִיא סֵכִין מִעֶרֶב שֶׁבַת מָהוּ, לטלטלו בשבת, ואף שהיה לירושלים חומה והיא נחשבה כולה כרמלית, אך כאן מדובר אחרי שפרצו בה פרצות, ונהפכה להיות רשות הרבים (תוס'). ויש סובר, שכיון שבשעת הרגל לא היו דלתות החומה ננעלות, היה לה לעולם דין רשות הרבים (ראב"ן תרה, בתי ראשון). או שהשאלה היתה לאותם הלנים חוץ לירושלים, אם יוכלו להביא סכינים בשבת (ראב"ן שם, בתי שני). ואין יכולים להשתמש זה בסכינו של חבירו, משום שלשחיטת הפסח חייבים לשחוט כל קרבן בסכין נפרדת, שהפסח נאכל רק למנויו, ואם ישחט מסכין ששחט בה חבירו, הרי בליעת הסכין מהפסח הראשון תיאכל על ידי מנוי הפסח השני [שמקום בית השחיטה רותח, ושייך בו בליעה (זרע אברהם ו, א)], ונמצא נאכל שלא למנויו [ראה חולין ה, ב] (חתם סופר י"ד קיד, וראה כתב סופר י"ד ח).

והטעם שלא אמרו לנכרים שיביאו סכינים, שהרי אמירה לנכרי לצורך מצוה מותרת אפילו באיסור דאורייתא, כיון שלא היו נכרים מצויים ביניהם (תשובת ר"א ממין, המובאת בראב"ה עירובין שצא) [ויש סובר, שאמירה לנכרי לצורך מצוה מותרת רק באיסור דרבנן (ראב"ה שם)] (והטעם שלא הביאו על ידי קטן, ראה צ"ח הקדוש יט, א).

אָמַר לָהֶן הֲלָכָה זֹאת שְׁמַעְתִּי וְשָׁכַחְתִּי, ואף בני בתירא שכחו הלכה, אך שכחו הלכה שהיה עליהם לדעת, שאם פסח דוחה שבת היא שאלה של הלכה למעשה, לא כן שאלתו על שכחת סכין, שאינה מוכרחת להיות הלכה למעשה, כי שמא לא ישכח אדם סכין (בן יהוידע, בתי ראשון).

אֵלָא הֵנָּה לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל אִם אֵין נְבִיאִים הֵן כְּנִי נְבִיאִים הֵן, שאף 'אם אין נביאים הן' לדעת איך נהגו מלפנים, שאפשר שעבר זמן רב מאז שעבר פסח חל בשבת ושכחו כיצד נהגו, אבל 'בני נביאים הן' כלומר, אולי יהיו זקנים מישראל שיזכרו איך נהגו (מהרש"א, אך ראה מאירי ותוס' ר"ד בשם הירושלמי). ויש שפירש, שמה שישאל פא עושים הוא עדות והוכחה שכן היא הלכה, וכמאמרם (ירושלמי פאה ז, ה, ועוד מקומות) 'אם הלכה רופפת בידך, פוק חזי מאי עמא דבר' (פרשת דרכים דרוש חמשה עשר). אבל אם ההלכה אינה רופפת אלא ידועה, בודאי שהולכים אחרי ההלכה הברורה, ואפי' נגד המנהג (ש"ת הרא"ש נה, י).

לְמַחֵר, ולשון זו מוכיחה שהשאלה נשאלה בערב שבת, והטעם שלא הביאו את סכיניהם כבר בערב שבת, כי הלל דרש כל היום בהלכות פסח, וסיים סמוך לחשיכה (תוס' ר"ד, בתי ראשון). ויש מפרשים, שכיון שחכמים התירו לגמרי הוצאה כלאחר יד על גבי בהמה במקום מצוה [ראה להלן (ע"ב)], מותר לכתחילה לדחות את השבת בהבאת הסכין, וזכר הלל שישאל נהג להביאו בשבת, רק לא זכר באיזה אופן (תוס' ר"ד, בתי שני, וראה רש"ש ושפת אמת). ובתוספתא ובירושלמי מבואר, שהשאלה נשאלה בשבת (מראה כהן).

מִי שֶׁפָּסְחוּ סָלָה תוֹחָבוֹ בְּצִמְרוֹ וְכוּ', והקדישו את הסכין בערב שבת, כי סכין צריכה להיות כלי שרת (תוס' ומהרש"א). ויש סוברים, ששם ששחיטה כשרה בזה, כך אינה צריכה להיות בכלי שרת, והביאו סכין חול (תוס' חולין ג, א ד"ה כגון; רשב"א שם; ר"ן שם).

הָבֵא לִי מוֹעֵד לֵאלֹו כְּמוֹעֵד לְשַׁחֲטָהּ - שיהיה זמן קבוע להן כמו שקבוע לשחיטה (רש"י), ואדרבא, ממקרא זה של 'מועד' שהבאת להוכיח ששחיטת הפסח דוחה שבת, יש להוכיח שהזאה לא דוחה שבת, שאמר הכתוב שרק דבר שיש לו מועד קבוע שאי אפשר להקדימו דוחה שבת, ולכן השחיטה שזמנה בארבעה עשר דוחה שבת, לא כן הרכבתו, הבאתו מחוץ לתחום וחתכת יבלתו, שאפשר לעשותו מערב שבת, אינם דוחים שבת (מאירי, לעיל סה, ב).

ואף כאשר ההזאה חל שביעי שלו בשבת ואי אפשר לעשותה מאתמול, כיון שהזאה אינה מגוף מצות הפסח אלא רק מכשירי מצוה, אינה דוחה שבת (רש"י, ע"פ מהרש"א), ואף שמכשירי הקרבן דוחה שבת, אבל הזאה אינה מוגדרת כצורך הקרבן, אלא צורך האדם להיטור כדי שיוכל להקריב והם מכשירי מצוה, ולכן אינה דוחה שבת (רש"י, ע"פ מקדש דוד כה, ג, וראה קובץ שיעורים רי). אמנם בירושלמי (סוף ג') אמרו טעם למה הזאה אינה דוחה שבת, משום שהיא סוג מלאכה שאפשר לקיימה בימים אחרים אצל שאר טמאי מת שחל יום שביעי שלהם קודם שבת, משא"כ שחיטת פסח זמנה רק היום, מלאכה כזו תדחה שבת [וראה קובץ הערות (י, ע)].

גִּמְרָא. הֲלָכָה זֹאת, שפסח דוחה שבת (רש"י). **נִתְעַלְמָה מִבְּנֵי כְּתִירָא**, שהיו נשיאים ומנהיגים ידועים (ע"פ רש"י ומאירי). והטעם ששכחו דבר פשוט כזה, מבאר הירושלמי שהוא בכדי לתת גדולה להלל. ויש שפירש שלא נתעלמה מהם ההלכה שפסח דוחה שבת, אלא נתעלמה מהם טעם ההלכה (מאירי). ויש שפירש, שדין הקטרתו התעלמה מהם, שמא רק השחיטה והזריקה דוחים שבת כי אי אפשר לעשותם בלילה, אבל ההקטרה אולי יכולה להידחות ללילה (פני יהושע).

אָדָם אַחֵר יֵשׁ שְׁעָלָה מִבְּבֶל וְהָלַל הִבְבֵּלִי שְׁמוֹ, שבכתובות (עה, א) מבואר, שחכם מארץ ישראל שקול כנגד שני חכמים מבבל, אבל כאשר בן בבל עולה לארץ ישראל, הוא מתעלה ושקול כנגד שנים מארץ ישראל, לכן דקדקו ואמרו 'שעלה מבבל', להוכיח שהוא חכם גדול, והוסיפו לומר 'ההלל הבבלי שמו', שהוא לא היה בן ארץ ישראל שירד לבבל דרך ארעי ושב למקומו, כי אם כן לא היו קוראים לו 'הלל הבבלי' (ע"פ עיון יעקב על עין יעקב, ובן יהוידע).

וְהָלֵא הִרְבֵּה יוֹתֵר מִמָּאִתִּים פְּסָחִים יֵשׁ לָנוּ בְּשָׁנָה שְׁדוּחִין אֶת הַשֶּׁבֶת, אָמְרוּ לוֹ מִנֵּין לָךְ - מאיזה פסוק אתה לומד זאת, שהדמיון שהבאת מתמידין ומוספים של שבת שדוחים השבת, זה יש לדחות שאינו דומה, שתמידים ומוספים יש להם קצבה, כלומר זמן קבוע, אבל פסח אין לו זמן קבוע, שלא תמיד הוא חל בשבת, והוא גם תלוי בעיבוד החודש (ירושלמי, וצל"ח, וראה מאירי).

מִיָּד הוֹשִׁיבוּהוּ בְּרֹאשׁ וּמִינוּהוּ נָשִׂיא עֲלֵיהֶם, שתמיד היו ממנים את הגדול שבדור לנשיא, וכשראו בני בתירא שהלל גדול מהם, ירדו מנשיאותם ומינוהו לנשיא (רא"ש סנהדרין ג, מא, המוסף שלכן נקרא בית דין 'הגדול'). וכיון שמינוי נשיא צריך שיהיה בקיבוצי חכמים ברוב מנין ורוב בנין, וזה אי אפשר לעשות מיד, לכן תחילה 'הושיבוהו בראש' זמנית, וכשהתקבצו 'מינוהו נשיא עליהם' (בן יהוידע).

הַתְּחִיל מִקְטָנָן בְּדָבָרִים, הלל שהוא סמל הענוה, כמאמרם (שבת ל, ב) 'לעולם יהא אדם ענוותן כהלל', אחר שהכיר את גודל צדקותם, לא נמנע מלהוכיחם בו ביום, ולהביע צער על התורה